

Franyó Zoltán

(1887–1978)

Családi háttér és tanulmányok

Franyó Zoltán apja, Franyó Károly folyamszabályozási mérnök a 19–20. század fordulóján Borosjenőn dolgozott mint a Fehér-Körös felső szakaszának szabályozására létrehozott társulás igazgató-mérnöke. Zoltán ezért ekkor Borosjenőn, míg korábban Aradon és Temesváron nevelkedett, e városokhoz életpályájának egyéb szakaszai is szorosan kötődtek. A középiskola alsó osztályait az aradi és a temesvári főgimnáziumban végezte, majd 1901-től a soproni Honvéd Főreáliskolában, 1904-től az 1907-es hadnaggyá avatásáig pedig a Ludovikán tanult. Az évfolyamokat jó eredménnyel teljesítette, általában csak mennyiségtan, hadseregszervezet, valamint gyakorlat és kiképzés a csapatszolgálatban tárgyakból tárgyakból voltak gyengébb osztályzatai. Jellemzése szerint felfogóképessége és emlékezőtehetsége jó volt, de előadásmódja nem mindig kellően összeszedett. Magatartásával előljárói nem voltak megelégedve, önhittként, lobbanékonyként, meggondolatlanként jellemezték, aki nem volt mindig őszinte velük. Ugyanúgy elégedetlenek voltak a tisztelettelviselésével, illedelmességével is.

Mindehhez bizonyára hozzájárult, hogy katonai pályájával párhuzamosan művészeti tevékenységet is végzett, amely miatt előljáróival konfliktusai

alakultak ki. 1905-től a nagybányai művésztelep egyik alapítójánál, Hollósy Simonnál tanult festészetet. Az ez évi Nemzeti Szalon budapesti kiállításán már szerepeltek képei. Majd hamarosan az irodalom felé fordult, első verse (*Nyárutó*) a *Magyar Szemlében* (1906) jelent meg, majd verseket, műfordításokat, cikkeket közölt több budapesti és vidéki lapban. Amikor a költeményeiről az intézmény parancsnoka, pávai Vajna Béla Albert altábornagy (akit Franyó egy 1973-as televíziós interjúbán tévesen Pávai Vajna Gáborként említ) tudomást szerzett, az engedély nélküli publikációért 30 napos épületfogságban részesült. Érdekesség, hogy a fegyelmi ügyét a parancsnok Liviu Rebreanuval, a későbbi elismert román íróval együtt tárgyalta, aki ekkor – Rebreán Olivér néven – szintén a Ludovika növendéke volt.

Katonatiszti pályafutásának kezdete

A *Honvédségi Közlöny* 1907-es évfolyama szerint a Ludovika végzett hallgatójaként a császári és királyi 61. gyalogezredhez nevezték ki (bár a már említett televíziós interjúbán azt közölte, hogy egy – közelebről meg nem nevezett – lovas- ezredhez került). Előbbi adatot látszik valószínűsíteni, hogy a 61. gyalogezred Temesvárott állomásozott, és Franyó is a Béga-parti várost említi szolgálati helyétül.

Temesvári szolgálata alatt szabadidejében hamar bekapcsolódott a város élénk irodalmi életébe, részt vett a Dél Irodalmi Társaság létrehozásában (1908), amely a holtnaposokkal és a *Nyugat* körével tartott kapcsolatot. Ez folyamatos feszültséget okozott közte és felettesei között. 1909-ben például a *Nyugat* szerzőinek rendezett a városban író-olvasó találkozót, ami a lap politikai irányultsága miatt egy aktív katonatiszt esetében különösen kényes tevékenységnek minősült. A helyzetet végül az oldotta meg, hogy a következő évben, tízévesi növendéki, majd aktív tiszti szolgálat után leszerelt. Ez a saját állítása szerint önkéntes tartalékba vonulással történt, egyes róla szóló újságcikkek alapján önként lemondott tiszti rangjáról. Sajnos katonai pályájának temesvári éveiről részletesebb adatokkal nem rendelkezünk, de az tény, hogy az első világháború kitörésekor tartalékos őrmesterként helyezték újra szolgálatba. A rangvesztés okát kideríteni ma már nem lehet, de meg kell említeni, hogy a kor hadseregében nem volt ritka függelemsértés esetén, hogy az előljárók „menekülő útvonalként” felajánlották az önkéntes visszavonulást, tiszti rangról történő lemondást, ami Franyó korábbi, ludovikás jellemzése alapján az ő esetében is könnyen megtörténhetett.

Irodalmi pályának indulása

Leszerelése után különböző partiumi lapok munkatársa volt, dolgozott az aradi *Függetlenség* szerkesztőségében, szerkesztője volt a rövid életű *Kultúra* című lapnak, majd 1911-ben a *Jövő* című havi szemle munkatársa lett. Párhuzamosan dolgozott a Nagyváradon megjelenő *Szabadság*, illetve *Nagyváradai Napló* című lapoknak is. Állásain túl számos lap megjelentette cikkeit, verseit, többek között az *Alkotmány*, az *Egyenlőség*, az *Élet*, a *Huszdik Század*, a *Toll*, a *Magyar Hírlap*, a *Nyugat*, a *Népszava*, a *Pester Lloyd*, a *Pesti Napló*, az *Új Idők* és a *Világ* is. 1912-ben, a *Huszdik Században* jelent meg (később önálló kötetben is napvilágot látott) a politikus Tisza István portréját megrajzoló *Az osztályparlament Don Quijoteja* című esszéje, amely nyílt állásfoglalás volt a Tisza fémjelezte politikai irányzattal szemben. Az írás a korban meglehetősen radikálisnak számított, szerzőjének a szűken vett irodalmi, baloldali körökön túl is némi ismertséget szerzett, és nyilvánvalóan tovább mélyítette a szakadékot Franyó és a hadsereg között.

Első világháborús katonai szolgálata

Mindennek akkor lett jelentősége, amikor az első világháború kitörésekor mozgósították. A császári és királyi 33. gyalogezredhez került, ahol rögtön a háború elején kitüntette magát, a legnagyobb legénységi elismeréseket, az Ezüst Vitézségi Érem II. osztályát, majd az Arany Vitézségi Éremet ítéltek oda számára, ezenkívül ismét hadnagyi kinevezést nyert el. Ezeket több hősi cselekményével érdemelte ki, amelyekben mint önként jelentkező vett részt. Ezredének első zászlóalját a 41. honvédhadosztályba osztották be, amely 1914 októberében a hirivi csatában állt helyt. Az ezred másik két zászlóalja – soraikban Franyóval – a Stary-Sambor (ma: Sztarij Szambir, Ukrajna) körüli harcokban vett részt. Mindkét frontszakaszon október 14-én kezdődtek meg az összecsapások, és egészen 1914. november 5-éig tartottak. A Stary-Sambor mellett küzdő két zászlóalj főleg a település fölötti Jankov magaslatért vívott rendkívül heves és véres harcokat, állásait az első zászlóaljhoz hasonlóan végig sikerrel védte. Franyó még az összecsapások megkezdése előtt, október 13-án egy őrzőjáraton embereivel a Jankov magaslaton levő ellenségnek vakmerően közvetlen közelébe férközött, és a rendkívül nehéz körülmények dacára kitűnően földérintette az ellenség állását és erejét.

November elejére az oroszok nyomását már nagyon nehezen tudták tartani a frontszakaszon küzdő erők, ezért a hadvezetőség őket a Kárpát-vonal védelmére

rendelte vissza. Így 1914. november 5-én megkezdődött a második nagy visszavonulás. A 41. honvédhadosztály kötelékében harcoló 1/33. zászlóalj itt hátvédként működött. Az oroszok ekkor már sokkal hevesebben támadták a visszavonulókat, mint korábban. Az utóvédharcok különösen Bukowsko mellett váltak hevesekké, ahol november 11-től november 13-ig tartó háromnapos kemény küzdelemben tartották vissza a 33-asok az egyre nagyobb vehemenciával támadó orosz csapatokat, ezáltal biztosították a nehéz időjárási és terepviszonyokkal küzdő főerőknek, de főként az utánpótlást szállító, a galíciai sártengerben szinte megféneklő egységeknek a Kárpátok határvonalán való átjutását. November 14-én éjjel az ezred három zászlóalja ismét egyesült, majd másnap átlépte a magyar határt. De az oroszok ide is követték a Monarchia erőit, így november 19-én Franyó már a határainkon belül támadta meg mint földérítőörjárat-parancsnok a Kárpátokban egy orosz hadoszlop hátvédjét. Bátor cselekedetével nagyszámú hadifoglyot ejtett, illetve számos korábban fogságba esett bajtársát szabadította ki az ellenség fogságából, és a nagy hó okozta rendkívüli nehézségek ellenére parancsnokát kellő időben nagyon értékes információkkal látta el. Ezzel saját elmondása szerint egész hadosztályát megmentette a 45. és a 46. szibériai lövészezred által tervezett bekerítéstől. E harcoknak súlyos tétje volt, esetleges orosz győzelem esetén az ország belseje, első körben az Alföld is veszélyeztetve lett volna, így itt minden, a Franyóéhoz hasonló hőstett kiemelkedő jelentőségűnek számított.

A 33-asok ezek után az Uzsoki-, illetve Lupkovi-hágó térségében voltak védőállásban, majd részt vettek a Przemysl várának felszabadítására tett kísérletben. A kísérlet elbukott, az erőd 1915 márciusában elesett, a harcok során pedig Franyó is megsebesült, gránátrepesz találta el a mellkasán és a lábán. Mivel ezeket a budapesti hadikórházban nem sikerült eltávolítani, Bécsbe szállították. Lábadozása alatt két hónapig a bécsi Hadi Levéltárban teljesített szolgálatot mint osztályvezető tiszt. Mivel az intézmény parancsnokának, Höhn tábornoknak az irányítása alatt itt több jeles művész szolgált hosszabb-rövidebb ideig, így Franyó az intézményben többek között Rainer Maria Rilkével, Felix Saltennel, illetve Franz Theodor Csokorral is megismerkedett.

Mindeközben írói tevékenységét tovább folytatta. A versek mellett főleg harctéri élményeit feldolgozó írásokat közölt, amelyek magyarul *Az Estben*, németül a *Neues Wiener Tagblatt*ban jelentek meg, majd mindkét nyelven kötetben is kiadták őket (*A kárpáti harcokról*. Budapest, 1915; *Bruder Feind*. Wien, 1916). Ezek a munkák a háborút realiztikus módon ábrázolták, Franyó az alakjait nem heroizálta, viszont állást foglalt a háború embertelenségeivel szemben. Az, hogy ezek a háborús cenzúra ellenére is megjelenhettek, minden bizonnyal

írójuk magas katonai elismeréseinek is köszönhető volt. Rövid szabadsága alatt 1915 februárjában Budapesten, a Galilei Körben előadást tartott a hősiességről, nézeteit az *Új Idők* hasábjain írásban is kifejtette. Ezek alapján a „hős” köztudatban élő fogalmát tévesnek tartotta. Véleménye szerint a hősi cselekedetek a mindennapok során, az első világháború harcterein nem hasonlíthatók a klaszszikus műveltség részévé vált hőstettekhez. Azokat nem színpadiasan, az átlagemberhez képest már külsőségekben is „kitűnőbb” hősök, „Mucius Scaevolák” hajtják végre, hanem olyan átlagemberek, akik egy kávéházba betérve például nem is különböznek a közönség többségétől, róluk első ránézésre a heroikus cselekmények végrehajtását senki nem is feltételezné, és mozzatörugóik is inkább a kötelességtudat, a túlélési ösztön, semmint a nagy tett végrehajtása iránti ambíció. Az érzékeny politikai (és személyes) helyzetében sem hagyott fel a világnézetét tükröző írások megjelentetésével, egyik versének közléséért (*Elszánt harci ének*) elkobozták a *Népszava* 1915. június 15-i számát.

A hadilevéltári szolgálat után az olasz frontra, az Isonzóhoz ment, ahová ezredét addigra átvézenyelték. Bár itt harctéri szolgálatot látott el, kapcsolatot tartott írókkal, például a haditudósítóként működő Vészi Margittal. Az asiagói áttörés (1916. május) után ismét az orosz frontra, ezúttal Bukovinába vezényelték a 33-asokat. Innen csak a háború végén, 1918 augusztusában kerültek ismét az olasz frontra. Franyó elmondása szerint Görzben egy olyan szállodai szobában szállásolták el, amelyben egy falfirka szerint korábban Hemingway is járt.

Szerepvállalása a Tanácsköztársaság idején és további irodalmi tevékenysége

Addigi pályája alapján nem meglepő, hogy a fegyverletétel után Budapestre hazatérve csatlakozott az öszirózsás forradalomhoz. A következő év elején főszerkesztője lett a május 19-ig megjelenő *Vörös Lobogónak*, a lapban közölt írásai alapján a forradalom balszárnyához tartozott, Kassák Lajos körével rokonszenvezett, a *Ma* íróival közvetlen kapcsolatban is állt. A Magyarországi Tanácsköztársaság idején kormányzati állást vállalt, a közoktatási népbiztosságon dolgozott Lukács György mellett. A kommün bukása után sokakhoz hasonlóan Bécsbe emigrált. Itt az egyetemen keleti nyelveket hallgatott, ezen tanulmányainak nagy hatása volt későbbi műfordítói munkásságára. Közben rendszeres munkatársa a *Tűznek*, a *Bécsi Magyar Újságnak*, társszerkesztője Ernst Lissauerrel együtt a *Frontnak*. Írt az *Arbeiter Zeitungba*, a *Die Stundéba* és a *Jövőbe* is. Ezekben az években jelentkezett német műfordítóként: 1921-ben önálló kötetben jelentette meg Ady-fordításait.

1923-ban otthagyta Bécset, de sok „trianoni árvával” ellentétben nem Magyarországra, hanem Romániába tért vissza, Aradra költözött, amiben az is szerepet játszott, hogy édesapja elhunyt, így édesanyja a támogatására szorult. Ahogy a háború előtt, így ekkor is párhuzamosan több lapnak volt munkatársa, sőt főszerkesztője, alapítója is. Létrehozta a romániai magyar avantgárd törekvések kibontakozásában jelentős szerepet játszó *Geniust*, majd az *Új Geniust*, szerkesztette az *Esti Lloydot* (1924), főmunkatársa a *Délután* (1925), *A Hét* (1926), a *Szezon* (1924–28) című lapoknak. 1931-ben átvette Románia egyetlen baloldali magyar nyelvű lapja, az 5 (majd 6) *Órai Újság* felelős szerkesztői tisztét, s irányította egészen a lap 1940 őszi betiltásáig. Lapjaiban gyakran, sokféle tárgyban publikált. Írásai harcos baloldaliságát tükrözték, azokban a kapitalista berendezkedést bírálta.

Az irodalomról is közölt publicisztikákat, ezekben olyan, a *Nyugathoz* sorolható alkotók előtt tisztegett (Ady, Juhász Gyula, Szép Ernő, Osvát Ernő, Kosztolányi Dezső), akik jó részéhez személyes ismeretség is fűzte. A romániai magyar irodalmi életben hamarosan elszigetelődött. Kezdetben munkakapcsolatot ápolott földijével, Kuncz Aladárral, írt az általa szerkesztett *Ellenzék* irodalmi mellékletébe, de a szintén Kuncz által szerkesztett marosvécsi *Helikon*ba már nem. Sőt, idővel nemcsak az erdélyi konzervatívoktól határolta el magát, hanem a helikonistáktól is. Az erdélyi magyar közéletben a világpolitikai kérdéseket a nemzetiek elé helyező világnézetével nem talált sok követőre, publicisztikájában mind kiemeltebb szerepet kapott az Európa-szerzte erősödő szélsőjobboldal elleni küzdelem, a már említett Kuncz 1929-ben mindezek miatt például egyenesen „vörös diktátornak” nevezte Franyót. Bánffy Miklóssal szemben mély ellenszenvet érzett, személyesen lépett fel az író műveinek romániai kiadása ellen.

1937-ben Aradon (egy évvel később Budapesten is kiadott) antológiát szerkesztett *Zsidógyűlölet* címmel, amelyben ismert külföldi íróknak az antiszemitizmus veszélyeivel foglalkozó írásait közölte. Az 1920-as, 1930-as évek fordulójától a 6 *Órai Újság* mellett más lapoknak is dolgozott, többek között a temesvári *Tíz Perc* (1928–29), az aradi *Reggel* (1930–31), *Közélet* (1929–31) és *Hétfő Reggel* (1930) főmunkatársa volt, 1938-ban pedig a temesvári Lapkiadó Részvénytársaságnál egyszerre négy lapnak (*Aradi Friss Újság*, *Aradi Újság*, *Banat-i Friss Újság*, *Esti Újság*) volt felelős szerkesztője, kiadója. 1926-ban rövid ideig igazgatta a Temesvári Magyar Színházat.

Műfordítói tevékenysége

Ettől az időszaktól kezdődően jelentős műfordítói tevékenységet is végzett. Régi arab költők mellett olyan klasszikusokat fordított magyarra, mint Charles Baudelaire, Louise Labé, Edgar Allan Poe, a román költészet kiemelkedő alkotásait pedig németre ültette át. Nyelvtudása ismerősei által vitatott volt. Azt méltatói elismerték, hogy németül talán jobban verselt, mint magyarul. Bécsi emigrációja idején keleti nyelveket tanult az egyetemen, ám abban, hogy ekkor ezekben a műfordításhoz szükséges szinten mélyedt volna el, sokan kételkedtek. Pályatársai közül akadt, aki a Franyó által fordított kínai parasztköltő versét fellelte német nyelvű antológiában, más viszont tanúja volt annak, hogy egy kínai diplomatával képes volt írásban órákon keresztül kommunikálni.

A háború kitörése után a romániai szélsőjobboldali berendezkedés gyanakodva figyelte, újságírói tevékenységét ellehetetlenítette. Ez nem változott a háború után sem, amikor pedig az új, szélsőbaloldali diktatúra gyanúsította meg „fasiszta kollaborációval”. Megjárta mindkét rendszer börtönét, egyik legértékesebb munkáját, Goethe *Faustjának* magyar fordítását 1951-ben éppen egy fogsága idején adták ki, ezért azt álneven, Lajtha Gézaként jegyezte (írói álneve volt még Walther Fabius is). Az újságírás híján legtöbb idejét műfordítói tevékenységének szentelte, e területen nagyon termékeny volt. Szinte minden évben adott ki önálló műfordításkötetet. Az 1960-as évek küszöbén érkezett több évtizedes műfordítói pályája összegzéséhez, *Évezredek húrjain* címmel három kötetben (Marosvásárhely, 1958–60) gyűjtötte össze legfontosabb fordításait, majd egy szűk évtized múltán egy válogatást ebből Budapesten is megjelentetett (*Lírai világtájak*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1967). Műfordítói tevékenységét általában a legértékesebbek közé sorolták, bár egyes kritikusai szerint az eredeti műveket túlságosan átformálta, azok inkább a „franyói stílusjegyeket” viselték magukon, mintsem az eredeti szerzőkét. Műfordítói teljesítménye hivatalos elismerésben is részesült: több állami kitüntetés mellett kétszer (1966-ban és 1970-ben) kapta meg az írószövetség műfordítói díját, majd 1970-ben „a Nyugat és Kelet közötti kulturális és irodalmi kapcsolatokért egész életművével kifejtett munkássága jutalmául” a Herder-díjat Bécsben.

Az életpálya mérlege

Idős korára a romániai magyar irodalmi élet mindenki által ismert, szórakoztató figurájává vált. Ehhez hozzájárult színes egyénisége mellett élénk fantáziával

társult mesélőkedve, ahogy Bodor Pál fogalmazott, élete „cáfolhatatlan meg bizonyíthatatlan tények tündér és vaskos szövevénye”. Hallgatósága sokszor hitetlenül fogadta történeteit, ám ha csak a saját szemükkel is megtapasztaltakat vették igaznak, akkor is egy, a második világháború utánra már letűnt kor egyedülálló alakjának tarthatták. Életének kilencedik évtizedében még veterán lovasversenyt nyert, ennek ellenére minden felmerült adat szerint kizárólag gyalogosalakulatoknál szolgált, bár minden visszaemlékezésben huszártisztnak vallotta magát. Ugyanekkor visszaemlékezések szerint még egy kezével megtörte a diót. Szintén nyolcvanadik életévén túl autóstoppal utazott Temesvárról Sepsiszentgyörgyre, az ottani színház jubileumára, majd hajnalig mulatott az igazgatónövel. A női nemnek egyébként még idős korában is nagy tisztelője volt, kalandjairól legendák keringtek. Ritka kudarcai közé tartozik egy Csinszkával kapcsolatos afférja, amely még Ady életében esett meg, és a költő feleségének heves elutasításával végződött. 91 évesen hunyt el, tiszteletére a következő évben, 1979-ben a temesvári írók az Ady Endre Irodalmi Kört Franyó Zoltán Irodalmi Körnek nevezték el, s rendszeresen megemlékeznek névadójuk életéről, munkásságáról.

Franyó katonai pályája és azon kívüli munkássága éles ellentétben állt egymással, de éppen ezért megcáfolt számos sztereotípiát, amely a keményvonalas baloldaliak első világháborús szereplésével kapcsolatos. Bár jóval a háború előtt felhagyott a katonatiszti pályával, és a háborút leginkább elutasító szellemi körökben mozgott, a mozgósítással újrakezdődött katonai szolgálatát ez nem befolyásolta. Az „elvárhatónál” jóval többet tett, önként vállalt harci cselekményei közepette tanúsított hősiességével az első háborús év egyik legjobban „dekorált” legénységi állományú katonájává vált. Később sem menekült a háborúból, annak ellenére végigharcolta azt, hogy mindeközben írói munkásságát annak értelmetlensége bemutatásának szentelte. A háború utáni, a Tanácsköztársaság alatt a bécsi emigrációban és a romániai irodalmi életben végzett tevékenységével azonban kiírta magát a világháborús veteránok közösségéből, az *damnatio memoriae*-vel sújtotta. A Horthy-korban számos kiadványt szenteltek a magyar katonák első világháborús hősiességének, röviden leírva a magukat kitüntető fegyvertényeit. Arany Vitézségi Érme ellenére Franyó ezek egyikében sem szerepel, egyedül az 1921-es *A magyar nemzet aranykönyve 1914–1918* című kötet vonatkozó névsorában lelhető fel. Az egyes alakulatok egykori tagjai bajtársi alakulatokat hoztak létre a háború után, amelyek fő tevékenysége az alakulat hősiességét megőrkítő alakulattörténet kiadása volt. Az egykori 33-asok is készítették ilyet, amelynek bár rendkívül bonyolult címe (*A 33-asok dicsősége 1741–1918. Emlékirat a II. Lipót császár nevét viselt volt császári és királyi 33-ik gyalogezred dicső haditetteiről, valamint azokról,*

akik az ezred kötelékében küzdve, hősi halált haltak a hazáért) alapján kifejezett célja volt az egykori katonák hőstetteinek megörökítése, Franyót meg sem említi.

Mindez a kétségkívül fennálló éles ideológiai ellentét ellenére is méltatlan bánásmód volt az íróval szemben. Egyrészt maga Franyó, ha akarta volna, sem tudta levetkőzni ludovikás múltját, minden ismerőse, pályatársa, méltatója megemlíti „katonatiszti” fellépését, mentalitását. Másrészt amikor igazán szükség volt arra, hogy katonai rátermettségét bizonyítsa, remekül helytállt, a harctéren kitűnő katonának bizonyult. Emellett civil pályája, műveltsége, nyelvismerete, írói tehetsége is dicsőségére vált a Ludovikának, bizonyította, hogy ha nem is filozofok képzése volt a feladata, de adott egy olyan alapot hallgatói számára, amelyre önképzéssel az irodalmi élet belső köreihez tartozó pályáiv volt építhető.

Franyó Zoltán legfontosabb művei

A kárpáti harcokról. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 1915.

Bruder Feind. Wien, L. W. Seidel und Sohn, 1916.

Irodalom

Bachó László, dezséri (szerk.): *A Magyar Kir. honvéd Ludovika Akadémia története.*

Budapest, Magyar Királyi honvéd Ludovika Akadémia, 1930.

Bodor Pál: Vajon ki volt Franyó Zoltán? Tűnődő tisztelgés századik születésnapján.

Kritika, 16. (1987), 7. 2.

Franyó Zoltán: Hősiesség. *Új Idők*, 21. (1915), 15. 369–370.

Jánosházy György: Így élt Franyó Zoltán. *Látó*, 12. (2001), 3. 73–77.

Maruzs Roland (szerk.): *Virtus dolgában töretlen. Arany Vitéségi Éremmel kitüntetett katonáink az első világháborúban.* Sopron, B. H. N., 2018.

N. N.: Előadások a Galilei körben. *Pesti Hírlap*, 1915. január 31. 16.

Rónay György: A nyolcvanéves Franyó Zoltán. *Új Írás*, 8. (1968), 2. 105–106.

Szabolcsi Miklós: Beszélgetés Franyó Zoltánnal (Tv-interjú leirata). *Valóság*, 17. (1974), 8. 37–47.

Szekernyés János: Elfogult portré Franyó Zoltánról. *Korunk*, 26. (1967), 7. 969–970.